

СКОРОПИСОВА
Наталія Ігорівна
natasha_skoropisova@yahoo.com

УДК 347

**ПОНЯТТЯ ТА ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДІЛОВОЇ
РЕПУТАЦІЇ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ**

**THE CONCEPT AND MAIN CHARACTERISTICS OF THE
CORPORATE REPUTATION OF LEGAL ENTITIES IN UKRAINE**

аспірантка, Національний юридичний
університет України ім. Ярослава
Мудрого

DOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2021.5\(2\).7](https://doi.org/10.37634/efp.2021.5(2).7)

SKOROPYSOVA Natalia – postgraduate student, Yaroslav Mudryi National Law University

У статті досліджуються питання, пов'язані з походженням поняття «ділова репутация юридичних осіб» у правовій науці. Аналізуються основні підходи визначення місця ділової репутации в системі нематеріальних благ. Обґрунтовується теза стосовно того, що ділова репутация перетворилася в цінний актив юридичної особи з майновим змістом, котрий може бути оцінений у грошовому еквіваленті і використаний у цілях отримання прибутку (гудвіл).

Здійснено аналіз юридичної практики відносно підстав для задоволення позову стосовно захисту ділової репутации та ситуацій оспорювання прийнятих судових рішень. Зважаючи на законодавчі прогалини в статті висловлюється думка, що ділова репутация юридичної особи потребує належного правового регулювання, яке враховувало б потреби цих суб'єктів права, специфіку їх суспільних відносин і було здатне регулювати питання, пов'язані із захистом права юридичної особи на ділову репутацию.

* * *

The paper examines issues related to the origin of the concept of «business reputation of legal entities» in legal science. This concept, on the one hand, acts as a moral and philosophical category, and on the other, it is an object of civil rights and intangible benefits. This is explained by the most important role in the system of ensuring, implementing and protecting the rights and freedoms of subjects of civil legal relations.

It is specified that the level of protection and the degree of protection of intangible benefits appropriate to legal entities reflects the level of development of the category of civil society, the legal and social model of any state. It is difficult to imagine the successful activity of a legal entity without a positive business reputation. The results of economic activity depend on how the given subject of law is perceived by the counterparties (existing and potential).

The main approaches to determining business reputation in the system of intangible benefits are analyzed. The legal nature of business reputation and its constituent elements in the context of the category of intangible goods, as an integral element of the civil category, are determined. Indeed, at present, in the conditions of the development of a free market economy and high competition, the protection of the business reputation of a legal entity is one of the main factors affecting the establishment and support of successful and stable business activities.

The thesis is substantiated that business reputation has become a valuable asset of a legal entity with property content, which can be valued in monetary terms and used to generate profit (goodwill). The analysis of legal practice regarding the grounds for satisfying a claim for the protection of business reputation and situations of challenging the adopted court decisions is carried out.

Despite the legislative gaps, the paper expresses the opinion that the business reputation of a legal entity requires proper legal regulation, which would take into account the needs of these subjects of law, the specifics of their public relations and would be able to regulate issues related to the protection of the right of a legal entity to business reputation.

Ключові слова: ділова репутация, честь, гідність, нематеріальне благо, гудвіл, захист, оціночні судження

Keywords: business reputation, honor, dignity, intangible good, goodwill, protection, value judgments

ВСТУП

Питання забезпечення захисту прав і свобод у сфері захисту ділової репутации завжди викликали підвищений інтерес серед правознавців, соціологів, істориків, філософів, громадських і державних діячів. Дане явище імплементується з особливо важливим ступенем комплексного і всебічного дослідження питань, пов'язаних із побудовою в правовій державі, в якій реалізується принцип верховенства права, а також визнаються основні права і свободи громадян, а також захист цих прав, є одним з основних напрямів державної політики. Особливу соціальну значущість обраної проблематики надає та обставина, що чинне законодавство у вигляді норм ст. 90 Цивільного кодексу України застаріло і знаходиться у повному протиріччі зі зміненими суспільними відношеннями. Зокрема, зазначена правова норма лише передбачає правовий захист ділової репутации юридичної особи за

аналогією з охороною немайнових благ фізичної особи, що є необґрунтованим у силу відмінностей їх правової природи. Існує потреба у комплексному дослідженні поняття «ділова репутация юридичної особи», зокрема дослідження суспільних відносин з приводу даного об'єкта і його правової природи з метою вироблення найбільш підходящого правового режиму. Очевидно, що для вирішення даної проблеми необхідно провести комплексне дослідження ділової репутации юридичної особи та створення механізму відновлення її порушеного права, який служив би цілям здійснення компенсаторно-відновлювальної функції цивільного права.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Не зважаючи на великий пласт наукових досліджень, досі в науці не сформоване узгоджене розуміння ділової репутации юридичних осіб, що зумовлює необхідність дослідження даного поняття. Зокрема,

науковець Р.О. Стефанчук, характеризуючи поняття ділова репутація, зазначає, що це суспільна оцінка ділових якостей особи, яка ґрунтується на інформації про її професійну придатність, здатність виконувати взяті на себе зобов'язання, якість, своєчасність та повноту виконаної нею роботи, надаваних нею послуг та виконання інших взятих на себе зобов'язань, вміння тримати дане слово та бути надійним партнером у зобов'язальних правовідносинах у сфері підприємництва [1]. М.К. Галантич навпаки вважає, що ділова репутація висловлює загальну думку про окрему особу, групу або колектив людей, що склалася на підставі оцінювання якості продукції, роботи, вчинків, переваг і недоліків будь-якої роботи [2]. Схожу правову конвенцію визначають інші науковці, котрі вказуючи на поняття «ділова репутація» розкривають її суть через благо, що проявляється в професіоналізмі, професійній відповідальності, здатності тримати своє слово, дане іншим особам та бездоганне виконання будь-яких зобов'язань [3]. Водночас М.М. Малейна, визначаючи зміст категорії «ділова репутація», вказує на те, що це певний «набір якостей і оцінок, з якими їх носій асоціюється в очах своїх контрагентів, клієнтів, споживачів, колег із роботи, шанувальників (для шоу-бізнесу), виборців (для виборних посад) і персоніфікується серед інших професіоналів у цій галузі діяльності» [4]. Деякі автори під час визначення права ділову репутацію зробили висновок, що це право входить у зміст цивільної правоздатності [5] або є «елементом правоздатності» [6].

І саме поняття «ділова репутація», визначення якої надали вищевказані науковці у галузі права, розглядається в цій роботі з метою дослідження питання про її належність у системі забезпечення, реалізації та захисту прав і свобод юридичної особи, як суб'єкта цивільних правовідносин.

МЕТА дослідження – уточнення визначення поняття «ділова репутація юридичної особи», її правової природи та визначення.

Завданням дослідження виступає: всебічне вивчення та визначення ділової репутації юридичної особи у системі немайнових благ. Дана тема привертає увагу широкого кола науковців. Проте у більшості робіт немає єдиної думки з відповідного поняття.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У процесі дослідження застосовувалися методи логічного узагальнення інформації, аналізу та вивчення наукових праць вчених, групування джерел інформації, системний підхід до формування висновків.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

На сучасному етапі розвитку цивілістичної науки, науковці не можуть прийти до однозначного висновку стосовно правової природи ділової репутації. Так, юридична наука у своєму змісті визначає ділову репутацію як чинник, завдяки якому можна розрізнити між собою суб'єктів цивільного права. Водночас, якщо брати до уваги юридичних осіб (приватного чи публічного права), то в даному випадку ділова репутація надає можливість ідентифікувати даних суб'єктів, відрізнити їх від окремо визначеної організації. Актуальністю даної теми є встановлення особливостей

застосування норм цивільного права, які регулюють право на ділову репутацію юридичних осіб, визначення місця ділової репутації в системі об'єктів цивільного права.

Поняття «ділова репутація» з'явилося у праві в пострадянський час (у 1991 р. цей термін був введений в Основи громадянського законодавства СРСР) і відображало нові соціальні та соціально-психологічні реалії. Саме тому в юридичній літературі ділова репутація пов'язується найчастіше з оцінкою суспільства відображення ділових якостей юридичної особи в суспільній свідомості, яка формується переважно завдяки його активній діяльності у сфері підприємництва та відображених у суспільній свідомості.

Якщо звернутись до основ, які регулюють сучасні цивільні правовідносини, а саме Цивільний кодекс України, то даний нормативно-правовий акт, відносить ділову репутацію до нематеріальних благ. За змістом ч. 2 ст. 269 Цивільного Кодексу України нематеріальні блага не можуть мати грошовий еквівалент [8].

Заразом в юридичній літературі зазначається, що права на такі об'єкти, як ім'я, зображення, честь, ділова репутація, особисті папери, житловий простір, кореспонденція, інформація, автономність юридичної особи, її найменування, інші оборотоздатні об'єкти особистих немайнових правовідносин можуть мати й майнову природу, оскільки ці блага можуть бути оцінені у грошах [9]. Подвійна природа особистих немайнових правовідносин поряд з оборотоздатними об'єктами [10], дала можливість деяким дослідникам встановити подібність їх із правовідносинами інтелектуальної власності [8].

Український законодавець у нормах цивільного права чітко визначив здатність юридичної особи мати права на недоторканність ділової репутації, на таємницю кореспонденції, на інформацію, на найменування тощо. Сучасні наукові дослідження, присвячених цій проблематиці, вказують на те, що юридичні особи здатні мати поміж іншого, і деякі особисті немайнові права [5]. Адже якщо звернутись до Конституції України, яка визначає право кожного на однакові юридичні можливості, то за загальним правилом, як фізичні, так і юридичні особи мають рівні правові можливості у здатності мати не тільки майнові, а й особисті немайнові права. За такої умови обсяг особистої немайнової правоздатності юридичної особи окреслюється (уточнюється) її природою.

Однак необхідно зазначити, що у визначеному спектрі особистих немайнових прав, юридичній особі, зокрема, не притаманне право на свободу вибору місцезнаходження (фізична особа має право на місце проживання), право на свободу пересування та право на повагу честі та гідності.

З огляду на положення Цивільного кодексу України юридична особа не може мати право на свободу пересування у тому обсязі, яке дане право застосовується до фізичних осіб. Так, відповідно до ст. 93 Цивільного кодексу України, місцезнаходженням юридичної особи є фактичне місце ведення діяльності чи розташування офісу, з якого проводиться щоденне керування діяльністю юридичної особи (переважно знаходиться керівництвом) та здійснюється управління й обліку.

Слід враховувати, що норми чинного законодавства оперують поняттями «місцезнаходження юридичної особи» й не містять визначень щодо «фактичної» чи «юридичної» адреси юридичної особи. Законом України від 3 березня 2005 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» внесено зміни до ст. 88 Цивільного кодексу України, ч.ч. 2 та 4 ст. 57 Господарського кодексу України, які передбачають виключення відомостей про місцезнаходження юридичної особи із переліку відомостей, що мають обов'язково міститися в установчих документах юридичної особи.

Стосовно права на свободу пересування, то дане нематеріальне право неможна віднести до тих прав, які належать юридичній особі, оскільки сама по собі організація у просторі фактично пересуватись не може, переміщується тільки її працівники, члени органів управління та інші особи, які мають відношення до відповідної організації, які є фізичними особами.

За приписами Основного Закону нашої країни, ніхто не може бути підданий катуванню, жорсткому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводження чи покарання. Зважаючи на даний припис, можна зробити висновок, що гідність як немайнове право належить виключно фізичній особі. Вважається, що на міжнародному рівні презумпція гідності людини вперше була закріплена у ст. 1 Загальної декларації прав людини 1948 р., яка має наступний зміст: «Усі люди народжуються вільними й рівними у своїй гідності та правах». Щоправда, ще в преамбулі Статуту ООН 1945 р. однією з головних цілей проголошувалося, зокрема: «... затвердити віру в основні права людини, у гідність і цінність людської особистості».

З честю пов'язується позитивна соціальна оцінка особи в очах оточуючих, яка ґрунтується на відповідності її діянь (поведінки) загальноприйнятим уявленням про добро і зло, зазначене визначення міститься в Постанові Пленуму Верховного Суду України від 27 лютого 2009 р. № 1 «Про судову практику в справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи». Так, можна стверджувати, що честь як цивільно-правова категорія характеризує виключно фізичну особу як носія даного нематеріального блага.

Отже, ділова репутація є єдиним з елементів складової частини немайнових прав, який має відношення до юридичної особи. Водночас особливістю ділової репутації є те, що остання формується виключно на теренах підприємницької діяльності. Саме у рамках підприємницької діяльності можна розкрити увесь спектр елементів ділової репутації у повному обсязі, через її вартісну характеристику. Даний факт підтверджується тим, що ділова репутація є обороздатною, та може бути предметом цивільно-правового договору, як-от договору концесії, укладеного виключно із суб'єктом, який здійснює підприємницьку діяльність.

За цих обставин головною ознакою діловою репутації, від інших немайнових благ, є те, що ділова репутація має вартісну характеристику, вона враховується в якості нематеріального активу організації.

Юридична особа створює ділову репутацію власними зусиллями, тому вона є засобом їх індивідуалізації. Ділова репутація не статична, а схильна до

змін: підвищень і падінь. Вона може бути скоригована, оскільки залежить від зусиль усіх її співробітників і поширюється на кожного з них.

Ділова репутація юридичної особи – комплексна характеристика, багатогранна і складна в ідентифікації та оцінюванні. В її формуванні прямо або побічно бере участь ринок – зовнішній фактор стосовно організації. Тому виділяють дві складові ділової репутації – внутрішню, що характеризує конкретну організацію, і зовнішню, обумовлену ринком відносно цієї ж організації як господарюючого суб'єкта.

У літературі ділова репутація визначається у загальному вигляді, як набір якостей і оцінок, з якими їх носій асоціюється в очах своїх контрагентів, клієнтів, споживачів, колег із роботи, шанувальників (для шоу-бізнесу), виборців (для виборних посад) і персоніфікується серед інших професіоналів у цій галузі діяльності [6].

Отже, можна стверджувати, що ділова репутація – нематеріальне благо, яке представляє собою позитивну громадську оцінку ділових і професійних якостей, діяльності особи. Оцінка ділової репутації підприємства – це величина, на яку вартість юридичної особи перевищує ринкову вартість фінансових та матеріальних активів підприємства, яка відображена в бухгалтерській звітності. Інакше кажучи, процес формування ділової репутації (гудвіл) юридичної особи пов'язаний із її комерційною природою, оскільки з метою створення даного немайнового блага, будь-яка організація повинна, зокрема, підвищувати якість товарів та послуг, належним чином виконувати обов'язки за договірними правовідносинами, формувати належні ділові зв'язки як-то в корпоративній сфері, так і із державними органами та органами місцевого самоврядування. Дані активні дії мають своїм наслідком підвищення прибутку організації, появи нових контрагентів та споживачів, підвищення рівня виробництва товарів, робіт та послуг, тобто є невід'ємною частиною підприємництва. Суб'єкт, який створює дане немайнове благо, є офіційно визнаний державою, як особа, яка здійснює підприємницьку діяльність, шляхом проведення відповідних реєстраційних дій відповідно до вимог Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань». Отже, ділова репутація, як класичне немайнове благо, обумовлює появу нового якісного класу юридичних осіб, які своїми активними діями отримують економічний прибуток, та формують інші якісні характеристики ділової репутації, відмінні від тих, які закладені законодавцем у цивільному кодексі.

Водночас необхідно зауважити, поза підприємницькою діяльністю, існує професійна репутація, яка має схожі риси із діловою репутацією, однак між даними категоріями неможливо встановити знак рівності. Професійна репутація – є оцінкою, яка формується в суспільстві стосовно відокремленого індивіда (фізичної особи), дозволяючи останньому займати відповідне положення в суспільстві, та відповідно володіти певними соціальними пільгами, які покращують його стан.

Ділова репутація для юридичної особи виступає важливим елементом побудови ринкової стратегії,

яка визначає успішність господарської діяльності. Будь-який негативний вплив на ділову репутацію юридичної особи може призвести до втрати клієнтів, а значить до суттєвих збитків. Не випадково анти-монопольне законодавство містить поняття «ділової репутації», оскільки в практиці нерідко трапляється «замах» на ділову репутацію суб'єктів господарювання в результаті нечесної конкурентної боротьби.

Судові спори, пов'язані із захистом ділової репутації, мають важливе суспільно-політичне значення і привертають до себе пильну увагу громадян та засобів масової інформації. Розвиток інформаційних технологій створив можливість для кожної особи поширювати інформацію будь-якого змісту серед необмеженого кола людей, що призводить або може призвести до неправомірного зловживання такою можливістю. Нерідко відновити права, порушені поширенням недостовірної інформації, можливо у досудовому порядку, проте у більшості випадків єдиною можливістю відновлення прав є звернення за захистом до суду.

Основним національним нормативно-правовим підґрунтям, яке регулює відносини стосовно захисту ділової репутації, є Конституція України та Кн. 2 Цивільного кодексу України ст. 299 Цивільного кодексу України із кореспондуванням до ст. 94 Цивільного кодексу України, норми яких забезпечують право юридичної особи на недоторканність своєї ділової репутації.

Юридичним складом правопорушення, наявність якого може бути підставою для задоволення позову стосовно захисту ділової репутації, є сукупність таких обставин: а) поширення інформації, тобто доведення її до відома хоча б одній особі в будь-який спосіб; б) поширена інформація стосується певної фізичної чи юридичної особи, тобто позивача; в) поширення недостовірної інформації, тобто такої, яка не відповідає дійсності; г) поширення інформації, що порушує особисті немайнові права, тобто або завдає шкоди відповідним особистим немайновим благам, або перешкоджає особі повно і своєчасно здійснювати своє особисте немайнове право.

Крім зазначених вище нормативно-правових актів, під час розгляду справ про захист ділової репутації юридичної особи судді також застосовують, зокрема, закони України: «Про інформацію», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про захист економічної конкуренції» та інші нормативно-правові акти. Із перелічених вище нормативних актів у судовій практиці рідко застосовується Закон України «Про захист економічної конкуренції», який специфічно надає певним суб'єктам господарювання право на захист ділової репутації через регулювання конкурентних засад на ринку. Так, відповідно до ст. 20 Закону України «Про захист економічної конкуренції» суб'єктам господарювання, що мають значно більший ринковий вплив порівняно з малими або середніми підприємствами, які є їх конкурентами, забороняється створення перешкод у господарській діяльності малим або середнім підприємствам.

Тож, законодавець надав «зелене світло» господарській діяльності юридичних осіб, які не мають великий вплив на ринок (суб'єкт господарювання, дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за останній фінансовий рік чи вартість активів якого не перевищує суми, еквівалентної 500 тис. євро, визначеної за курсом Національного банку України, що діяв в останній день фінансового року, якщо на ринках, на яких діє цей підприємець, є конкуренти зі значно більшою ринковою часткою) тим самим створив дискреційні межі, які не можуть перетинати суб'єкти господарювання, що мають значно більший ринковий вплив. У протилежному випадку, запуститься механізм із розгляду даних Антимонопольним комітетом України та в разі доведення обставин, прийняття даним органом відповідного рішення, яким буде встановлено не тільки суб'єктивну й об'єктивну сторону вчиненого правопорушення, вину в діях юридичної особи, а й причинний зв'язок між зазначеними елементами.

Нанесення шкоди діловій репутації юридичній особі відноситься до надзвичайно поширених діянь, які завдають серйозних репутаційних і економічних збитків, що підриває основи добросовісної конкуренції. Тому вважаю, що зміст ч. 2 ст. 94 Цивільного кодексу України має виглядати наступним способом: «Захист особистих немайнових прав юридичної особи, що підривають ділову репутацію юридичної особи у зв'язку із завідомо неправдивим повідомленням або неумисним повідомленням недостовірної інформації щодо її уповноваженої (посадової чи службової) особи про можливі факти корупційних або пов'язаних із корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції» у порядку, передбаченому цим Законом, здійснюється в такому самому обсязі, що й особистих немайнових прав фізичних осіб».

Із загального правила із захисту ділової репутації існує одне правове виключення, яке має назву «оціночне судження». Відповідно до ч. 2 ст. 47-1 Закону України «Про інформацію» оціночними судженнями, за винятком образи чи наклепу, є висловлювання, які не містять фактичних даних, зокрема критика, оцінка дій, а також висловлювання, що не можуть бути витлумачені як такі, що містять фактичні дані, з огляду на характер використання мовних засобів, зокрема гіпербол, алегорій, сатири. Оціночні судження не підлягають спростуванню та доведенню їх правдивості.

Отже, згідно зі ст. 277 ЦК України не є предметом судового захисту оціночні судження, думки, переконання, критична оцінка певних фактів і недоліків, які, будучи вираженням суб'єктивної думки й поглядів відповідача, неможна перевірити на предмет їх відповідності дійсності (на відміну від перевірки істинності фактів) і спростувати, що відповідає прецедентній судовій практиці Європейського суду з прав людини, особливо якщо такі висловлювання стосуються публічної особи або посадової особи рівня суспільного значення та її діяльність становить суспільний інтерес.

Наявність фактів можна довести, а правдивість оціночних суджень неможна. Що ж стосується оціночних суджень, що вимогу неможливо виконати, і вона є порушенням самої свободи поглядів, яка є основою складовою права, гарантованого ст. 10 Конвенції (рішення Європейського суду з прав людини від 8 липня 1986 р. в справі «Лінгенс проти Австрії» (Lingens v. Austria).

Отже, поширення «оціночних суджень» повинно оцінюватись із погляду суспільно відповідальної поведінки будь-якої особи перед суспільством, а аналіз таких висновків повинен здійснюватися суспільством на основі всієї інформації, отриманої з різних джерел. Даний висновок підтверджений у постанові Верховного Суду у справі № 757/22307/17-ц.

У судовій практиці виникають певні труднощі відносно розмежування поширених відомостей (інформації або публікації) стосовно наявності оціночних суджень автора чи тверджень про факти, що має важливе значення для правильного вирішення справи. Правильність думки чи оцінки тієї чи іншої особи може бути предметом думки, оцінки інших осіб, але не предметом повноважень судової влади. Вони можуть оспорюватись у порядку полеміки, зокрема й у друкованому засобі, через радіо чи у телепередачі або іншим адекватним способом.

Водночас судді під час розгляду справ, пов'язаних із захистом права на ділову репутацію юридичної особи, повинні забезпечувати справедливий рівновагу у застосуванні конституційних прав на захист ділової репутації, з одного боку, та свободи слова – з другого.

ВИСНОВКИ

Аналізуючи вищевикладене, можна стверджувати, що ділова репутація є специфічним елементом немайнових благ, із відмінними від загальних дефініцій особливостями немайнових благ. Деякі автори, характеризуючи ділову репутацію, зазначають про її належність до об'єктів інтелектуальних прав. У силу того, що ділова репутація не є результатом творчої праці, її можливо віднести до засобів індивідуалізації юридичної особи, які складають систему дій, які здійснюються з метою ідентифікації суб'єкта, його діяльності з виробництва або реалізації товарів, послуг або робіт. У розрізі викладеного, враховуючи наявність ознак ділової репутації, які є відмінними від немайнових благ, існує нагальна потреба винести регулювання даної правової категорії у відповідну главу Цивільного кодексу України.

Список використаних джерел

1. Стефанчук Р.О. Окремі питання цивільно-правового регулювання захисту честі, гідності та ділової репутації. *Право України*. 1999. № 10. С. 16–19.
2. Галянтич М. Захист ділової репутації: цивільно-правові проблеми. *Право України*. 2001. № 1. С. 97–100.
3. Гражданское право Украины / под. ред. А.А. Пушкина, В.М. Самоиленко. Х.: Основа, 1996. Ч. 1. С. 200.
4. Малейна М.Н. Защита личных неимущественных прав советских граждан. Москва, 1991. С. 127.
5. Иоффе О.С. Советское гражданское право. ЛГУ,

1958. С. 101.

6. Егоров К.Ф. Личные неимущественные права граждан СССР. *Ученые записки ЛГУ*. 1953. Вып. 4. № 151. С. 153.

7. Мицкевич А.В. Субъекты советского права. М., 1962. 59 с.

8. Кохановська О.В. Теоретичні проблеми інформаційних відносин у цивільному праві: монографія. Київ: Вид.-полігр. центр «Київський університет», 2006. 440 С.

9. Сліпченко С.О. Особисті немайнові правовідносини щодо оборотоздатних об'єктів: монографія. Харків: Дісаплюс, 2013. 552 с.

10. Сліпченко С.А. Оборотоспособность объектов личных неимущественных прав, обеспечивающих социальное бытие физического лица: монографія. Харьков: ФОП Мичурина Н.А., 2011. С. 336.

11. Кодинець А.О. Цивільно-правове регулювання зобов'язальних інформаційних відносин. Київ: Алєрта, 2016. С. 35.

12. Федюк Л.В. Особисті немайнові права юридичних осіб: монографія. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника, 2013. С. 500.

References

1. Stefanchuk R.O. Some issues of civil law regulation of protection of honor, dignity and business reputation. *Law of Ukraine* 1999. № 10, pp. 16–19 (in Ukrainian).
2. Haliantsch M. Protection of business reputation: civil law problems. *Law of Ukraine*. 2001. № 1, pp. 97–100 (in Ukrainian).
3. Civil law of Ukraine / ed. A.A. Pushkin, V.M. Samoilenko. Kharkiv: Osнова, 1996. Part 1. P. 200 (in Russian).
4. Maleina M.N. Protection of personal non-property rights of Soviet citizens. Moscow, 1991. 127 p. (in Russian).
5. Ioffe O.S. Soviet civil law. LSU, 1958. P. 101 (in Russian).
6. Egorov K.F. Personal non-property rights of citizens of the USSR // *Scientific notes of LSU*. 1953. Issue. 4. № 151. P. 153 (in Russian).
7. Mitskevich A.V. Subjects of Soviet law. M., 1962. 59 p. (in Russian).
8. Kokhanovska O.V. Theoretical problems of information relations in civil law: monograph. Kyiv: Publishing house Center “Kyiv University”, 2006. 440 p. (in Ukrainian).
9. Slipchenko S.O. Personal non-property legal relations in relation to negotiable objects: monograph. Kharkiv: Disaplyus, 2013. 552 p. (in Ukrainian).
10. Slipchenko S.A. Turnover of objects of personal non-property rights, ensuring the social existence of an individual: a monograph. Kharkiv: FOP Michurina N.A., 2011. 336 p. (in Russian).
11. Kodynets A.A. Civil law regulation of mandatory information relations. Kyiv: Alєрта, 2016. P. 35 (in Ukrainian).
12. Fedyuk L.V. Personal non-property rights of legal entities: monograph. Ivano-Frankivsk: Precarpathian National University. Vasily Stefanik, 2013. P. 500 (in Ukrainian).